

Vijf aoc-locaties gaan ‘natuurlijk leren’

Geen cijfers maar complimenten

Geen vakken, geen klas en nauwelijks examens meer; leren doe je van reële praktijkopdrachten. Niet een cijfer, maar het compliment van de klant is dan de beloning. Steeds meer scholen zijn ondanks een aantal vragen en onzekerheden onder de indruk van de prestaties.

“**H**oe leert een mens van natuur?” vraagt Hanna de Koning, bij APS onderwijskundige, adviseur en trainer. Ze is ervan overtuigd dat dit niet is zoals nu in het meeste onderwijs gebeurt. Leren gaat het beste zodra je behoefte hebt aan specifieke kennis of competenties, als een bepaalde deskundigheid of capaciteit betekenis voor je heeft, als je echt wilt.

“Het mooiste zie je dat bij kinderen van nul tot vier jaar, bijvoorbeeld in hun taalverwerving. Ze pikken vanzelf woorden op. Maar zodra ze op school komen, moeten ze in een lineaire manier van leren stappen (ze leren dan slechts wat hen wordt opgedragen). Het natuurlijke leren begint pas weer zodra ze de school verlaten en aan het werk gaan.”

Nu komt soms toch het natuurlijk

leren naar scholen. Dat begon een jaar of vier geleden op het Friesland College met het project ‘Werken met de stad’, onderwijs in praktijksituaties voor éénjarige assistentenopleidingen in handel, horeca, administratie of de zorgsector. Vervolgens startte Techno Design op het Da Vinci College in Dordrecht.

Het beroepsonderwijs lijkt vanwege de praktijksituaties het meest geschikt, maar inmiddels zijn er projecten in vele schoolsoorten: vmbo, basisvorming, studiehuis, hbo. Zelfs het basisonderwijs, waar leren een spel wordt met nadruk op wat kinderen zelf willen. Het APS begeleidt deze projecten, dat wil zeggen een steeds grotere groep trainers van het onderwijsadviesbureau doet dit. Het zijn nu ongeveer twintig mensen die scholen begeleiden bij de voorbereiding en de uitvoering. “Wij willen dat zo de kloof tussen het schoolse leren en het

natuurlijk leren overbrugd wordt”, zegt De Koning.

“Leerlingen willen leren. Dat is het uitgangspunt, daar moet je in geloven”, zegt Tonny van Diemen, vestigingsdirecteur in Naarden. “Ze hebben de natuurlijke neiging om zich te ontwikkelen. En als leren betekenisvol is, zijn ze meer gemotiveerd. Dan voelen ze ook emotie bij wat ze leren.”

Gevoel

Natuurlijk leren is gebaseerd op het gedachtegoed van de Russische pedagoog Lev Vigotsky (1896 – 1934). Volgens hem vinden alle cognitieve processen plaats in een sociaal-historische setting. Je leert het beste binnen de sociale instellingen van de cultuur waar je bij hoort. Dit wordt sociaal-constructivisme genoemd. Het natuurlijk leren is ook geïnspireerd door de Belgische filosoof Arnold Cornelis (1934-1999). In zijn hoofdwerk ‘Logica van het Gevoel’ onderscheidt hij drie systemen: het natuurlijke systeem van vroeger, het sociale regelsysteem van nu en de communicatieve zelfsturing van de toekomst. “Het natuurlijke systeem is het oudste,” legt De Koning uit. “Daar leven mensen op een natuurlijke manier samen. Het ligt het dichtste bij de mens. Maar de samenleving is meer geregeld en bureaucratisch geworden. Er is grote afstand tussen het sociaal regelsysteem en het natuurlijke systeem. Dat botst”, zegt ze. “Dan zie je dat mensen

Foto: Studio André Ruijsroka

◀ **Leren krijgt pas zin in een context. Je leert ontwerpen en landmeten omdat je een weg wilt aanleggen**

uitvallen en ziek verklaard worden, de kwetsbare groepen het eerst. Dat zie je ook in het onderwijssysteem." 'De wereld bestaat niet uit feiten, maar uit mogelijkheden', schrijft Cornelis. En gevoel is voor hem de belangrijkste bron van kennis. Het gevoel wijst de mens de weg naar de ontwikkeling van zijn eigen, unieke en nog verborgen programma. Het gevoel is in zijn optiek de gids voor een keuze uit de mogelijkheden die zich voordoen. Een groot deel van zijn boek gaat dan over het natuurlijk leerproces; over zingeving en zelfsturing. Begrippen die in de opzet van het natuurlijk leren steeds weer terugkeren. Leren krijgt immers pas zin in een context. Je leert ontwerpen en landmeten omdat je een weg wilt aanleggen. Je leert Engels omdat je met Engelse klanten wilt communiceren. De Koning: "Je leert zodra je de nood-

zaak voelt." En niet zodra het schema van de school dat aangeeft.

Prestaties

In het groen onderwijs start natuurlijk leren op vijf vestigingen van het Wellantcollege (Naarden, Houten, Hoogland, Gorinchem en Rotterdam). Het ontwerptraject, waarbij in een dag of zes, zeven het programma werd opgezet, is daar achter de rug. In september beginnen ze met de leerlingen. Van Diemen vertelt dat zij en andere vestigingsdirecteuren van Wellant vorig jaar oktober over dit onderwijsconcept hoorden. Het College van Bestuur heeft het intussen in het strategisch beleidsplan opgenomen. En toen bleek dat er in Naarden voldoende belangstelling was, is daar de volgende stap gezet.

In Houten was er in februari een werkdag voor het voltallig personeel. Na afloop werd er gecheckt wie er verder wilde. "Veel mensen zagen er wel muziek in", vertelt Bertien Boerboom, opleidingscoördinator groene ruimte, niveau 3 en 4. "Er waren ook wel zorgen", erkent ze. "Kunnen de leerlingen omgaan met die verantwoordelijkheid en zelfstandigheid. En willen bedrijven meewerken?" Want het idee is dat leerlingen betekenisvolle opdrachten van bedrijven, particulieren of van andere instellingen uitvoeren, prestaties die passen bij hun ontwikkelingsbehoefte. Simulatie is niet genoeg, want dan voelen ze nooit volledige verantwoordelijkheid en de noodzaak om echt hun best te doen. "Bijvoorbeeld mevrouw Jansen wil een voortuin hebben", zegt Boerboom. "Het geeft veel meer voldoening als ze haar echt tevreden kunnen maken." "Je kunt bijvoorbeeld van het VVV opdracht krijgen om een groepje Amerikaanse toeristen rond te leiden langs de belangrijkste attracties van de stad", zegt De Koning. Je moet dan inschatten wat historisch en cultureel van belang is, je moet plannen en organiseren. Je neemt contact op met de opdrachtgever en praat over de opdracht. Op verschillende momenten kun je tussenproducten voorleggen en uiteindelijk voer je, zodra de opdrachtgever zijn goedkeuring geeft, de werkelijke rondleiding uit. "Op deze manier kun je duizenden prestaties bedenken." Tijdens het proces vullen ze hun portfolio en achteraf is nabespreking

Opzet natuurlijk leren

Passief in de schoolbank zitten, doe je nauwelijks nog, vakken bestaan niet meer, de klas is verdwenen en examens hebben plaatsgemaakt voor *portfolio assessment*.

In het systeem van natuurlijk leren voeren leerlingen opdrachten uit in de praktijk. Zo'n opdracht wordt een prestatie genoemd. Ze ontwerpen in groepjes een tuin bij een bedrijfsgebouw, leggen een parkeerplaats aan op een peuterspeelzaal of zorgen voor de kerstversiering in het verzorgingstehuis. Concrete problemen. Ze verwerven dan niet alleen competenties die te maken hebben met ontwerpen, initiatief nemen, plannen en kerstversieringen maken, maar ook omgaan met klanten en werken in een team.

Docenten zijn leermeester, werkmeester en meestal beide. De leerlingen kiezen hun leermeester (begeleider). Met hem gaan ze op zoek naar wat ze zouden willen en ook kunnen bereiken. Ze bepalen hun eigen weg. Het gesprek met de leermeester gaat over voortgang, planning en alledaagse besognes. Werkmeesters (vakdocenten) zijn bijvoorbeeld aanspreekbaar op tuinontwerpen, straataanleg, kerstversieringen maken, Engels spreken, een powerpointpresentatie maken of een nota schrijven.

Leerlingen gaan aan de slag en lopen dan tegen ontbrekende kennis of vaardigheden aan. Dan spreken ze een werkmeester aan voor een workshop. Dat kan een college zijn, een vaardigheidstraining of een individueel advies. Eventueel raadplegen ze het aanwezige lesmateriaal; dat zijn meestal handboeken en naslagwerken.

Na ongeveer twee maanden werk wordt telkens als het ware de tijd vertraagd. Een prestatie kan met een presentatie worden afgesloten; het bewijsmateriaal komt in de persoonlijke portfolio. Samen met leer- en werkmeesters kijken leerlingen aan de hand van dat portfolio naar het geleerde en het mogelijke vervolg.

Vakken zijn geïntegreerd in leerlijnen en het geheel van competenties wordt ontwikkelingslijnen genoemd. Leerlingen kunnen zich bevinden in een oriënterende fase, de verdieping of ten slotte, in de fase van profilering.

met de opdrachtgever. De Koning: "Wat dat portfolio betreft, hanteren we het principe van 360 graden feedback." Dat wil zeggen dat wordt gecontroleerd of er iets inzit van de leidinggevende, van een collega, iemand van de groep met wie je samenwerkt, iemand voor wie je het doet, de opdrachtgever of de klant en een eigen reflectie, helemaal rond. Houten heeft intussen twee bedrijven-avonden georganiseerd. "De opkomst viel tegen," zegt Boerboom, "maar de mensen die kwamen, waren wel heel betrokken en positief." Op de tweede avond zijn er met bedrijven prestaties geschreven. Voor het vmbo in Naarden gebeurde dat, gerelateerd aan de eindtermen van de basisvorming, grotendeels in de training van het APS.

Heterogeen

Houten begint in september met 85 tot 90 mbo-leerlingen (groene ruimte, diervoorzorging en paardenhouderij) en Naarden start met ongeveer veertig vmbo'ers. Het kernteam in Houten telt zeven docenten en een coördinator; in de terminologie van het natuurlijk leren zijn dat de leer- en werkmeesters. "Ik vind het ontzettend spannend", zegt Boerboom. "Ik sta te popelen om te starten."

"De mensen die het werken aan voorbereiding of uitvoering, zijn allemaal heel enthousiast", bevestigt De Koning. "Maar voor de start worden ze vaak wat onzeker: zou het goed gaan? Leren in context geldt namelijk ook voor de docenten zelf. Het eerste jaar is dan een jaar van hoogtepunten en dieptepunten, maar als ze daar doorheen komen, gaat het goed." Het natuurlijk leren veroorzaakt volgens De Koning dan niet alleen minder uitval van leerlingen, maar ook een lager ziekteverzuim bij docenten. "In een traditioneel systeem tellen docenten hun uren. In dit systeem werkt het anders. 's Morgens worden taken verdeeld en dan kijk je naar ieders affiniteit." Onderwijs wordt veel meer teamwerk. Onderwijs wordt veel meer teamwerk. Bovendien kunnen in workshops de meer traditionele elementen – vraaggestuurd, zodra leerlingen het voor hun opdrachten nodig hebben – een plaats krijgen.

Portfoliogesprekken vinden eens in de zes tot acht weken plaats, maar verder kiezen leerlingen zelf hun beoordelingsmomenten. Dan doen ze bijvoorbeeld een 'repeterende kennis-toets' op de computer. Zo kan iemand een vierjarige opleiding in twee jaar doen of langer dan vier jaar als ze dat willen. "Het

onderwijs flexibiliseert zo enorm", vertelt De Koning. "Binnen het natuurlijk leersysteem kun je bij wijze van spreken elke dag aanschrijven of een opleiding afsluiten. Je doet immers mee aan een prestatie en prestatiegroepen zijn heterogeen samengesteld. Iedereen doet wat hij wil, wat hij kan en wat nodig is, bijvoorbeeld computergebruik of gespreksvaardigheden."

Idealistisch

Het systeem is heel competentiegericht, vervolgt ze. Onderdelen van competenties zijn kennisdelen, vaardigheden en persoonlijke kwaliteiten. Voor die kennisdelen zijn er kennis-toetsen, vaardigheden worden uitgedrukt in leerlijnen en voor persoonlijke kwaliteiten zijn er de ontwikkelingslijnen. In de portfoliogesprekken wordt gekeken naar de bewijzen die leerlingen hebben verzameld voor competenties. Welke bewijzen hebben ze bijvoorbeeld voor de computer-vaardigheden en in hoeverre zijn ze gegroeid in persoonlijke kwaliteiten? "We verwachten dat leerlingen als ze op deze manier leren, beter voorbereid zijn op de steeds wisselende situaties in de samenleving. Ze hebben beter zicht op wat ze kunnen en wat ze niet kunnen en ze weten ook hoe ze zelf hun eigen leerproces moeten aanpakken," zegt Van Diemen. "Dat klinkt allemaal heel idealistisch, maar ik ben ervan overtuigd dat ze meer leren en dat ze ook het leren leuker gaan vinden. Een belangrijke drijfveer is ook dat ik geen voorstander ben van examens. Leren voor toetsen vind ik geen goede zaak, het leerrendement is dan erg laag." Maar intussen zijn er ondanks enige gedoogruimte van de inspectie wettelijke eisen om de competenties voor de opleiding binnen te halen. Er zijn nog onzekerheden over de volledigheid van de opleiding en vragen over zaken zoals doorstroming en financiën. Kunnen alle leerlingen wel functioneren in zo'n losse organisatie? Kun je een vergelijkbaar niveau van opleidingen op peil houden? En zullen hbo's en universiteiten zich niet genoodzaakt voelen om toelatingsexamens in te voeren als eindexamens plaatsmaken voor portfolio's? Bovendien vereist het systeem in het begin veel inzet en aanpassing van

▲ *In een traditioneel systeem tellen docenten hun uren. In dit systeem werkt het anders; onderwijs wordt veel meer teamwork*

docenten en de schoolomgeving. En 'de natuurlijke school' moet een grote lijst met prestaties kunnen voorleggen. Daar moeten mogelijkheden voor alle gewenste en benodigde competenties inzitten. Ondanks deze bedenkingen verwacht Boerboom dat Houten in de toekomst volledig overschakelt op natuurlijk leren. "Of het moet echt ontzettend spaak lopen," zegt ze, "maar dat geloof ik niet. Je zou over een half jaar nog eens terug moeten komen, bijvoorbeeld in een vertraagde week, eens in de zes, zeven weken, vijf keer per jaar. Dan tonen leerlingen hun prestaties. Ze organiseren één of twee open middagen voor ouders, klanten en belangstellenden. Ze treden op en tonen wat ze gedaan hebben, wat er goed ging en eventueel wat er misging."

Ton van den Born